

БАРОКО Й УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Новик О. Неповторність повторного. Бароківі традиції в літературі українського романтизму : монографія / Ольга Новик. – Харків : Майдан, 2011. – 368 с.

Наукова праця Ольги Новик видається актуальною, бо, за Д. Чижевським, "бароко та романтика – саме ті періоди духової історії, що наклали на український дух найсильніший відбиток", а від себе додає: українське бароко не тільки засвідчило творчу спроможність української літератури бути на загальноєвропейському рівні, а й стимулювало її рух до нової стадії розвитку, початковий період якої пройнятий романтичним піднесенням та активними художніми пошуками; до того ж, бароко виявилось у поетикальному сенсі доволі близьким романтичному світовідчуттю і художньо-літературному самовираженню.

Досі питання про перегуки бароко і романтизму в українському письменстві майже не ставилося і не досліджувалося, на що є певні причини. По-перше, донедавна про бароко у нашій літературі не прийнято було писати і говорити (десь так до середини 80-х років ХХ ст.), бо його наявність в українській літературі офіційним (себто марксистсько-ленінським) літературознавством не визнавалася, а декотрі "ідеологічні сторожі літератури" взагалі відносили спроби пов'язати наше письменство з бароко до "буржуазного націоналізму", оскільки про бароко писав "націоналіст" Дмитро Чижевський. По-друге, проблема "бароко – романтизм" в українській літературі не вписувалася у звичну європейську схему "бароко – класицизм – романтизм", бо в нас доби Класицизму практично не було, за винятком рідкісних явищ і тенденцій. По-третє, під впливом позитивізму, матеріалізму, народництва чи неонародництва погляд на давню українську літературу був специфічним, зокрема це стосувалося і ХVІІ ст., коли бароко процвітало; власне, те явище видавалося не вартим уваги на тлі переконання, що на ту пору нічого вартісного у художньому плані не було, а все поглинала надмірна релігійність і схоластика.

Тому-то монографія Ольги Новик нині є не тільки актуальною, а й необхідною та очікуваною у вітчизняному літературознавстві.

У ній автор теоретично і на численних прикладах обґрунтовує як художню спорідненість бароко і романтизму, так і закономірність повторних виявів певних художніх систем у нових історичних умовах та обставинах. Інакше кажучи, автор розгортає свої міркування навколо феномену літературного традиціоналізму, зокрема традицієтворчої ролі барокової літератури, приходячи до висновку про те, що мистецтво слова здатне час від часу оновлюватися, породжувати модифіковані форми творчості, якщо для цього складаються відповідні естетичні потреби.

Оживлення барокових традицій в українській романтичній літературі у монографії розглядається у двох широких аспектах: а) барокові мотиви та образи в літературі українського романтизму; б) барокові традиції в структурі романтичного тексту. Обидва аспекти розроблені Ольгою Новик ґрунтовно і по-науковому переконливо.

Характеристика барокових мотивів у романтичній літературі не претендує на вичерпність, бо кількість цих мотивів множинна, а їх літературно-художнє засвоєння має різноманітні особливості, притаманне багатьом авторам, багатом творам, які не всі згадані у монографії. Тим не менше, Ольга Новик, здається, виділяє найбільш яскраві і продуктивні мотиви та образи барокової словесності і досліджує їх прояви у романтичному контексті: бароковий мотив швидкоплинності та марності людського життя, мариністичні мотиви, мотив ярмарку, мотив гріха та покари, образ серця (кордоцентризм бароко і романтизму), образи людей героїчного чину барокової і романтичної епохи, образ поезії і поета, мотив чудесного та ін.

Поетикальні особливості сходження і розходження бароко та романтизму досліджуються у сфері хронотопу, оніричних образів, двійництва, книжності, а також відводиться увага питанням жанрових і стильових трансформацій і модифікацій у поезії, прозі і драматургії романтизму. У цьому розділі монографії представлено широке коло художніх явищ, які засвідчують конкретні літературні перегуки барокової і романтичної епохи.

Проведене дослідження дозволило автору монографії зробити обґрунтовані висновки про те, що "традиції барокової епохи були потужними найперше завдяки могутньому впливові літератури цієї доби, закладали підвалини нового українського письменства"; крім того, винятково важливим є підсумок про тяглість історії української літератури, незважаючи на те, що на рубежі ХVІІІ і ХІХ ст. вона перейшла із давньої у нову стадію свого розвитку, зберігши сформовані національні традиції.

За книгою Ольги Новик стоїть, образно кажучи, велика бібліотека, про що свідчать сотні різноманітних джерел, які згадує і на які посилається автор. Необхідно зазначити, що у монографії оприєвнено і ті літературознавчі джерела, які з'явилися останнім часом і які стосуються, передусім, відкриття українського бароко як самобутнього мистецтва слова. Тож можна говорити про те, що тут представлено сучасний погляд як на бароко, так і на специфіку романтизму в українському письменстві.

Без сумніву, монографія Ольги Новик є поважним внеском не тільки у дослідження конкретної проблеми "бароко – романтизм", а й важливою роботою, яка стосується вивчення тих питань у українському літературознавстві, котрі раніше з різних причин не розроблялися. Відтак ця монографія має незаперечне теоретичне і практичне значення.

Білоус П. В.,
доктор філологічних наук, професор